

Vitas Agurkis

LIETUVIŲ POEZIJA — VENGRIŠKAI

Mūsų spaudoje jau buvo rašyta, kad Budapešto leidykla „Europa“ išleido lietuvių poezijos antologiją. Apie sudarytojo E. Bojtaro užmojus byloja ir anotacija šio puikaus leidinio aplanke. Čia rašoma, jog „antologijoje stengtasi parodyti, kas žy-

LITVAN KÖLTÖK. „Europa“, Budapest, 1980, 386 p.

miausio lietuvių tautosakoje ir rašytinėje poezijoje sukurta per pastaruosius keturis šimtus metų". Taigi jau vien poetų ir jų kūrinių atranka tokiam leidiniui — didelis ir tikrai nelengvas darbas.

Jei keli žmonės surašytų, sakysim, penkiasdešimt lietuvių poetų — ryškiausių reprezentantų — nuo M. Mažvydo ligi mūsų dienų, pavardės tuose sąrašuose būtų skirtingos. Užtat ir įvairios antologijos, kurios pagal savo pobūdį siekia aprėpti tuos pačius dalykus, būna toli gražu nevienodos. Vengriškoje antologijoje — šie lietuvių poetai: M. Mažvydas, M. Švoba, K. Donelaitis, A. Strazdas, D. Poška, S. Stanevičius, A. Baranauskas, A. Vienažindys, V. Kudirka, Maironis, P. Vaičaitis, L. Gira, J. Janonis, F. Kirša, V. Mykolaitis-Putinas, B. Sruoga, J. Baltrušaitis, Butkų Juzė, K. Binkis, J. Tysliava, T. Tilvytis, K. Boruta, V. Montvila, S. Nėris, L. Skabeika, S. Santvaras, P. Karuža, A. Venclova, B. Brazdžionis, A. Miškinis, V. Sirijos Gira, J. Kėkštas, H. Radauskas, V. Mačernis, J. Mekas, E. Mieželaitis, J. Degutytė, A. Maldonis, Just. Marcinkevičius, A. Baltakis, A. Mackus, V. Šimkus, J. Juškaitis, M. Martinaitis, J. Vaičiūnaitė, J. Strielkūnas, M. Karčiauskas, A. Mikuta, S. Geda, G. Cieškaitė.

Taigi apie poetų atranką būtų galima pasakyti, kad iki XX a. pateikti tik patys žymiausieji; nuo XX a. siekta kuo plačiau atspindėti visas literatūros sroves bei kryptis. Tik P. Karužos nesinorėtų laikyti ryškesniu kurios nors srovės atstovu; gal labiau pasigendi J. Kossu-Aleksandravičiaus. Iš esmės vykusiai atrinkti ir įvairių poetų eilėraščiai. Nepagirtina tik viena: kai kurie XIX a. sukurti eilėraščiai, literatūrologų dabar laikomi anoniminiais, šioje antologijoje pateikiami kaip tam tikrų autorių kūriniai. Taip „Giesmė muzikėlio“ teikiama kaip D. Poškos kūrinys, o „Varnas“ — kaip A. Strazdo eilėraštis.

Apie žymiausių poetų kūrybą, turėjusią įtakos literatūros raidai, kalbama knygos pratarmėje. Joje rašoma: „Kiekviena tauta turi savo „vienintelį“ poetą; jo vardas yra poeto, poezijos sinonimas, o jo asmenybė, lemtis duoda raktą visos nacionalinės literatūros, visos tautos pasaulėjautos ir dvasinio pasaulio supratimui“. Tokiu

poetu laikomas K. Donelaitis. Taip pat aptariama A. Strazdo, A. Baranausko, Maironio kūrybos, literatūrinė ir visuomeninė sąjūdžių svarba.

Lietuvių ir vengrų poezija — labai jau nepanašios. Kitokius jų išraiškos priemonių ieškojimus stimuliuavo netgi kalbos struktūra (vengrų žodžių kirčiutos pirmas skiemuo, tačiau poezijoje taikomasi prie ritmo — jei reikia, kirtis perkeliamas į kitą skiemeni). XX a. abiejų kraštų poeziją nevienodai veikė modernizmas. Vengrų poezijoje mažiau „Vaivorykštės“, „Pirmojo baro“ dvasios, jai giminingesni „Keturių vėjų“ užmojai. Be to, A. Žukausko žodžiais tariant, lietuvių poezijai artimesnė kauniškė poetinė mokykla, o vengrų poezijai — vilniškė. Į visa tai atsižvelgta tiek atrenkant eilėraščius, tiek juos verčiant.

Atrodo, lazda niekur neperlenkta — nediskriminuojama nė viena lietuvių poezijos kryptis. Pavyzdžiui, J. Janonio pateikta šeši, V. Mykolaičio-Putino — keturi, B. Sruogos — septyni, S. Nėries — devyni, K. Borutos — keturi, V. Montvilos — du, A. Miškinio — du, J. Kėkšto — trys, K. Binkio — aštuoni eilėraščiai. Pastarojo visi iš „Šimto pavasarių“ — tokie, matyt, artimesni antologijos sudarytojui E. Bojtariui, tyrinėjančiam Rytų Europos avangardinę literatūrą. Išverstai gerai skamba tiek dainingi, tik labai neįprasti vengrų poezijos fone B. Sruogos „Supasi, supasi lapai nubudinti“, „Mano pily nėra laiko“, „Ūkanotoji“ (vertė D. Vėgas), tiek ekspresyvūs K. Binkio, K. Borutos, V. Montvilos (vertė D. Tandoris) eilėraščiai. Tačiau daugiausia vietos skiriama naujausajai poezijai (A. Maldonio, E. Mieželaičio — po dešimt, Just. Marcinkevičiaus — trylika eilėraščių).

Antologijoje — aštuoniolika lietuvių liaudies dainų. Jas atrenkant, atsižvelgta į lietuvių ir vengrų tautosakos panašumus. Formos požiūriu panašiausios yra vaikų dainos (anot Z. Kodajo, jos pačios archaiškiausios iš vengrų dainų) ir raudos (panašios tiek funkcijomis, tiek forma, tiek improvizaciniu pobūdžiu). Tad ir vengrų skaitytojui bus artimos vaikų dainos „Saulėle motule“, „Saulyte, saulyte“, raudos „Dukyte mano mieloji“, „Oi mum,

dievišiau". Gražiai išverstos dainos „Oi lekia, lekia gulbių pulkelis“, „Dumbluoja dienele“, „Ant marių kraštelio“. Visas dainas vertė Ž. Rab. Tai labai prityrusi tiek poezijos, tiek prozos vertėja (yra išvertusi ir M. Sluckio „Milžinai nenorėjo karaliais būti“). Dainų vertimai pasižymi pagarba originalui — tiek žodžiu, tiek eilutei, tiek posmui. Sunku pasakyti, kokias asociacijas vengrui sukels mūsų dainų Dunojėlis ar brolelis doblėlis (lietuviui tai nuolatinis epitetas, vengrui — tik savose dainose neapdainuota žolė), tačiau pačios dainos turėtų atrodyti poetiškos.

1972 m. Vilniuje viename aplanke buvo išleista penkių vengrų poetų knygos. Tuo metu gyvi buvo du — L. Nadis ir Š. Verešas. Jų kūrybą vertė S. Geda ir V. Šimkus. Šiai antologijai L. Nadis gražiai išvertė šešis S. Gedos eilėraščius; vieną eilėraščių išvertė ir D. Tandoris, o Š. Verešas — devynis V. Šimkaus eilėraščius.

Daugiausia eilėraščių — daugiau nei pusę visos antologijos — išvertė D. Tandoris (dvidešimt keturių poetų visą kūrybą, dviejų poetų — po vieną eilėraščių). Tai Just. Marcinkevičiaus, E. Mieželaičio, H. Radausko, V. Mačernio, J. Janonio, J. Juškaičio, J. Strielkūno ir kitų poetų eilės.

A. Maldonio kūrybą puikiai išvertė G. Garajus, J. Vaičiūnaitės — G. Kerėni, M. Karčiausko ir M. Martinaičio — I. Kormošas, V. Mykolaičio-Puflino, S. Nėries, A. Miškinio, V. Sirijos Giros, J. Kėkšto — A. Bedė.

Matyt, antologija buvo rengiama ne vienerius metus, nes į ją pateko jau mirusių vertėjų darbai — I. Kormošo (1923—1977), L. Nadžio (1925—1979). Dėl to ir bibliografinės bei biografinės pastabos kiek senstelėjusios.

Antologijos komentarai užima viso labo du puslapius. Juose aiškinamos lietuviškos realijos (muzikos instrumentų, baltų genčių pavadinimai) bei tekste minimi asmenvardžiai. Ten ir trumpas pasakos „Eglė žalčių karalienė“ turinys (tik nesinori pritariti Just. Marcinkevičiaus eilėraščių ciklo „1946-ieji“ komentavimui: eilučių „Autus džiovina Ažuolas ir Beržas, ant šautuvo užmiega jaunas Uosis“ nuoroda — apie Eglę ir jos vaikus, paverstus medžiais). Manding, reikėjo dar paaiškinti, ką ka-

dais simbolizavo arklys, o ką meška (S. Stanevičiaus „Arklys ir meška“), ir A. Strazdo „Pagrabą Palšio“.

Tokio pobūdžio leidinyje sunku išvengti netikslumų. Aptariamoje antologijoje jų palyginti nedaug. Vieną kitą norėtusi nurodyti. Butkų Juzė čia pasidarė Juzė Butkų. E. Mieželaitis po karo nebuvo leidyklos direktoriumi (taip teigiama biografinėse pastabose). Palyginti taisyklingai rašomi lietuviški asmenvardžiai ir vietovardžiai (nors Skuodas padarytas Skaudu), tačiau lietuviškuose eilėraščių pavadinimuose (jie irgi pateikiami antologijoje) daugoka rašybos klaidų.

Daug jėgų antologijai atidavė lietuvių literatūros bičiulis E. Bojtaras. Jis sudarė knygą, parašė pratarbę, parengė komentarus ir biografines bei bibliografines pastabas. Į antologiją pateko tikrai meniškos lietuvių liaudies dainos, žymiausieji poetai, svarbesnieji literatūrinių krypčių atstovai. Taigi Vengrijoje išleista antologija, kurioje iš tiesų atsispindi lietuvių poezijos keturių šimtų metų kelias.